

УДК 336.717.71

ПРОБЛЕМИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

**Бабич Д.В. д.е.н., професор, Голозубов В. О. аспірант, Ященко О.А. аспірант
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

Стаття присвячена проблемам розвитку ринку цінних паперів та процесу мінімізації ризиків у цьому напрямку. Досліджено ризики, що виникають у процесі операційної діяльності з цінними паперами. Проаналізовано цінні папери Національного банку, за допомогою кредитних рейтингів контрагентів. Запропоновано принципи та засоби (методи) банківського управління ризиками на ринку цінних паперів.

Ключові слова: ризик, цінні папери, мінімізація, банківська діяльність.

The article is devoted to the problems of capital market development process and minimize the risks in this area. Investigated the risks arising from the operations with securities. Analyzed securities of National Bank by counterparty credit ratings. Proposed principles and means (methods) of bank risk management in the securities market.

Key words: risk, securities, minimization, banking.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в Україні склалася система універсальних банків з широким спектром операцій, які розповсюджуються на основні сфери фінансової діяльності пов'язаної з розвитком цінних паперів. Відсутність ризику в фінансовій діяльності до процесів реформування економіки та переходу на ринкові умови господарювання обумовлювалась плановою економікою. Специфічні умови, в яких на даний час розвивається економіка України, нестабільність, як слідство процесів реформування економіки, стимулюють підвищення рівня ризиків операцій з цінними паперами в банківській діяльності.

Аналіз літератури. Проблеми мінімізації ризиків на ринку цінних паперів в процесі банківської діяльності висвітлені в роботах таких вітчизняних вчених-економістів, як: Денисенко М.П., Догмачев В.М., Кабанов В.Г., [1], Павлов В. І. [2], Л.О. Примостка [4], А. Б. Кондрашихин [5] та ін.

Метою статті є дослідження основних проблем розвитку ринку цінних паперів у банківській діяльності та мінімізація ризиків у цьому напрямку на державному рівні.

Виклад основного матеріалу. Ризик - невід'ємна складова частина людського життя. Він породжується невизначеністю, відсутністю достатньо повної інформації про подію чи явище, та неможливістю прогнозувати розвиток подій. Ризик виникає тоді, коли рішення обирається з декількох можливих варіантів і немає впевненості, що воно найефективніше. Можна приймати рішення та запроваджувати дії, спрямовані на зниження ризику, але позбутися його неможливо [4].

Як вітчизняна, так і зарубіжна література приділяє багато уваги визначенню терміна "ризик". Найчастіше зустрічаються такі визначення ризику [1, 4]:

- вірогідність збитків чи втрат;
- ймовірність невдачі чи втрат, що пов'язано з конкретним напрямком дій;
- ймовірність небажаної події.

У банківській практиці використовуються такі категорії ризиків: кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик; валютний ризик; операційно технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик.

Проблеми ризику мають розглядатися й ураховуватися, як при розробці стратегії, так і в процесі виконання оперативних завдань. У кожній ситуації, що пов'язана з ризиком, постає питання: що означає доцільний ризик, де межа, що відокремлює доцільний ризик від нерозумного.

Зупинимось детальніше на дослідженні ризиків, що виникають у процесі операційної діяльності з цінними паперами.

Ринковий ризик — виникає у зв'язку з проведенням банком операцій з цінними паперами та залежить від можливих негативних змін ринкового курсу цінних паперів на момент продажу порівняно з моментом їх купівлі. Цей ризик може виникати внаслідок ряду причин. Серед них необхідно зазначити коливання норми позичкового проценту, зміну прибутковості та фінансової

спроможності компаній-емітентів цінних паперів (якщо мова йде про акції), а також інфляційне знецінення грошей. Необхідно зауважити, що вартість цінних паперів коливається в залежності від пропозиції та попиту на них, які, в свою чергу, можуть визначатися і цілим рядом інших, в тому числі і суб'єктивних факторів.

Також необхідно виділити процентний ризик. Процентний ризик – це ризик унаслідок несприятливих змін процентних ставок зазнати збитків.

Процентний ризик Національного банку України у 2010 році мав тенденцію чутливості зміни процентних ставок ринкової вартості цінних паперів нерезидентів щодо розміщення коштів міжнародних резервів. Для скорочення процентного ризику управління портфелями цінних паперів було застосовано нормативні орієнтири, такі як індекс цінних паперів та їх показників модифікованих дюрацій, що характеризують рівень впливу зміни ринкової процентної ставки на зміну ринкової вартості портфеля.

Аналіз розвитку ринку цінних паперів показав, що упродовж 2010 року модифікована дюрація портфеля цінних паперів, номінованих в іноземній валюті, зменшила свій показник з 1,904 (21,36 млн.грн. на один базисний пункт), станом на 31 грудня 2009 року до 1,786 (27,18 млн.грн. на один базисний пункт), станом на 31 грудня 2010 року. Така тенденція спаду спостерігалася у зв'язку з повільним підвищенням упродовж 2010 року ринкових відсоткових ставок та очікуванням їх подальшого зростання в 2011 році [3].

Проаналізуємо ціні папери Національного банку, за допомогою кредитних рейтингів контрагентів, установлений міжнародними рейтинговими компаніями Fitch IBCA, Moody's та Standard & Poor's, подані за найнижчим з присвоєних зазначеними компаніями рейтингом кожному контрагенту (табл. 1).

Рейтинги наведені відповідно до кодування рейтингової компанії Fitch IBCA із застосуванням таблиці відповідностей рейтингів інформаційної системи Bloomberg. Рейтинг AAA+ - це рейтинг, який використовується для ідентифікації таких високонадійних міжнародних фінансових установ, як Банк міжнародних розрахунків.

Таблиця 1

Фінансові активи (цінні папери) Національного банку за кредитними рейтингами контрагентів*
млн. грн.

Фінансові активи – не прострочені і не знецінені	Кредитний рейтинг	2010		2009	
		Обсяг	% у фінансових активах	Обсяг	% у фінансових активах
Без ризику					
Цінні папери нерезидентів					
державні облигації	AAA	109101	72,0	66038	59,4
	AA+	2730	1,8	7264	6,5
	AA	292	0,2	-	-
	AA-	1520	1,0	1534	1,4
	A+	409	0,3	419	0,4
облигації міжнародних агенцій, банків та інших емітентів	AAA+	660	0,4	674	0,6
	AAA	24328	16,0	23692	21,3
	AA+	3203	2,1	3919	3,5
	AA	3477	2,3	2203	2,0
	AA-	2976	2,0	3526	3,2
	A+	2209	1,5	160	0,1
	A	583	0,4	1777	1,6
Усього боргових цінних паперів нерезидентів		151488	100,0	111206	100,0
Цінні папери України	B	53672	97,8	-	-
	ССС+	-	-	44692	97,4
	Без рейтингу	1207	2,2	1207	2,62,6
Усього цінних паперів України		54879	100,0	45899	100,0

*Підготовлено на основі даних [3]

Для розрахунку ризику ліквідності строки погашення активів та зобов'язань ураховуються виходячи з періоду до погашення, який залишився на дату складання балансу згідно з контрактами.

Наведений графік (рис. 1) відображає аналіз за термінами погашення непохідних цінних паперів, що зазначені за їх балансовою вартістю на основі контрактних термінів погашення.

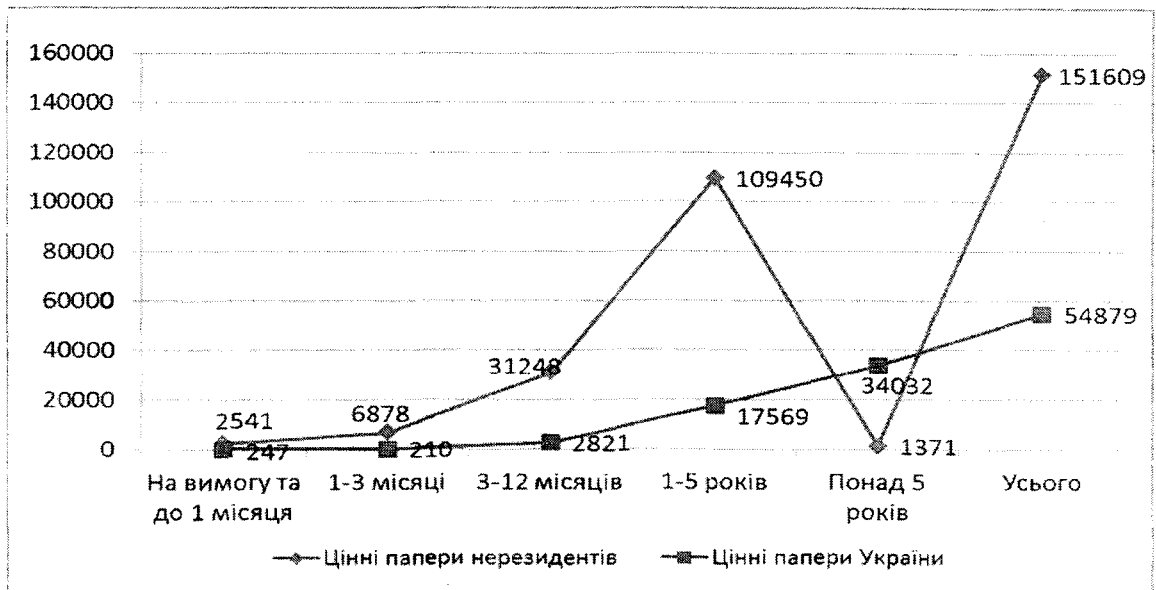

Рис. 1. Оцінка ризику ліквідності цінних паперів Національного банку станом на 31 грудня 2010 року (млн. грн.) [3]

В основу банківського управління ризиками на ринку цінних паперів повинні бути покладені наступні принципи:

- прогнозування можливих джерел збитків або ситуацій, здатних призвести до збитків;
- економічне стимулювання зниження ризиків, що виникають у процесі операційної діяльності з цінними паперами та їх фінансування;
- відповідальність і обов'язок керівників і співробітників, чіткість політики і механізмів управління ринковими ризиками;
- скоординований контроль ризиків по всіх підрозділах і службах банку, спостереження за ефективністю процедур управління ринковими ризиками.

Завершальний, найважливіший етап процесу управління ризиками - запобігання (попередження) виникнення ризиків або їхня мінімізація.

До основних засобів (методик) управління ризиками можна віднести:

- використання принципу зважених ризиків;
- здійснення систематичного аналізу фінансового стану клієнтів банку;
- здійснення систематичного аналізу платоспроможності і кредитоспроможності банку;
- застосування принципу поділу ризиків;
- застосування реальних персональних і "мнимих" гарантій;
- хеджування ринкових операцій;
- збільшення спектру здійснюваних операцій з цінними паперами.

Висновки. Успішне функціонування банківської системи України значною мірою залежить від ефективного контролю за ризиками, пов'язаними з банківськими операціями на ринку цінних паперів, як Національного банку України, так і самих комерційних банків. Саме тому сьогодні банки вирішують дві основні проблеми, пов'язані з управлінням ринковими ризиками: забезпечення своєї господарської діяльності в умовах ризиків такого рівня, що не перевищує очікуваного, а також проблеми мінімізації ризиків при заданих умовах.

Також для українських банків зараз актуально забезпечити ринкову дисципліну. Дотримання її має бути обов'язковим всіма суб'єктами ринку, адже тільки діючи за правилами, які самі встановимо і самі будемо їх дотримуватися, зможемо стабілізувати банківську діяльність і сприяти економічному зростанню.

1. А.В., К.: « », 2008. - 480 .
2. - К.: , 2009. - 400 .
3. , .- 2010, .- 240.
4. ; - К.: , 2007. - 600 .
5. ( ): [.]. - , 2008. - 374 .